

Kant: kunstambacht of armoedestiel?

Wie in de etalage van een kantwinkel een prachtstuk bewondert, kan zich de vraag stellen. Men kan erover van mening verschillen want er zit waarheid in beide aspecten van de kwalificatie.

Voor het kunstvolle aspect van de werkstukken stonden zowel de getalenteerde ontwerper als de zorgzame uitvoerster borg. Kant is de vrucht van de samenwerking tussen ontwerper en uitvoerster. Zorgzame en vakbekwame kantwerksters waren er in Lichtervelde bij bosjes, kantontwerpers daarentegen waren veel minder talrijk.

Medewerker Georges Vandewalle belicht in de hiernavolgende bladzijden de figuur van Aimé Lefever, gerenommeerd Lichtervelds kantontwerper en -handelaar.

Heemkundige kring Karel Van de Poele

Elle avait pris son carreau de dentellière, joua avec les fuseaux, distraite souvent, mais rassurée par le jeu des fils auxquels, longtemps, elle occupa ses mains, dans la crainte qu'il les eût prises...

Uit "Le Carillonneur" door Georges Rodenbach.

Aimé Lefever

Georges Vandewalle

1 Inleiding

Men is nooit sant in eigen land, of men bewondert het werk pas als de ontwerper ervan overleden is: twee dooddoeners die nog altijd veel waarheid bevatten. Veel oudere Lichterveldenaars hebben Aimé gekend, doch hoevelen zijn er die weten dat het hier gaat om een ontwerper, wiens werk in grote oplage gereproduceerd en ruim verspreid werd.

Aimé Lefever was wellicht één van de laatst genoemde “kantfabrikanten”. Wij noemen hem fabrikant, alhoewel hij geen “fabriek” in de normale betekenis van het woord bezat. Zijn grote verdienste bestond daarin dat hij de patronen voor het kantkloswerk zelf ontwierp en tekende. Hij bezorgde deze aan losse kantwerksters die ze voor hem uitwerkten, zodat hij ze naderhand kon verkopen.

Met de afgewerkte kanten, in één of twee valiezen, reisde hij per trein het land af om zijn koopwaar aan de man te brengen. Later werd hij met zijn “kever” een vertrouwde figuur bij zijn afnemers, o.m. in Brugge, Kortrijk, Ieper, Antwerpen en Brussel. Zijn vrouw hield terzelfdertijd haar kruidenierszaak open waar de kantklossers zich konden bevoorraden.

Waar Aimé het vak van kantontwerper geleerd heeft, is een vraag waar ook de kinderen geen sluitend antwoord op kunnen geven. Naar een kantwerkschool is hij zeker niet geweest. Is zijn vrouw, kantwerkster, soms de verre aanleiding geweest? Wij weten het niet, maar het is een feit dat Aimé voor deze discipline zeer begaafd was.

Toen er op een bepaald moment sprake was van het “levenswerk” van Aimé Lefever over te laten, heeft het Kortrijks Kantatelier geen ogenblik getwijfeld. De enorme verzameling ontwerptekeningen mocht niet verloren gaan. Wij kunnen de leden van het Kortrijks Kantatelier alleen maar feliciteren dat zij zich over deze onbekende schat hebben willen ontfemen.

Voor het behoud van monumenten en kunstschaten worden vele inspanningen geleverd en grote sommen ter beschikking gesteld, én terecht. Wij mogen echter niet vergeten dat de Vlaamse kant op zijn geheel, een wezenlijk deel uitmaakt van ons cultuurhistorisch patrimonium. Deze, eens zo bloeiende, nijverheid heeft men echter in snel tempo laten teloorgaan, en het is enkel door het initiatief van kleine groepjes enthousiaste vrijwilligers dat dit kunstambacht momenteel heropleeft. Het Kantatelier van Kortrijk heeft dan ook een bijzonder gelukkige beslissing genomen, door het werk van wijlen Aimé Lefever te redden en in ere te herstellen. Lefever en vele andere anonieme ontwerpers zijn kunstenaars die aan herwaardering toe zijn.

Wij mogen zeker niet uit de hoogte neerkijken op deze ontwerpers, we mogen insgelijks niet vergeten dat zij om den brode werkten, en hun creativiteit steeds moesten onderwerpen aan de regels van het kunstambacht. Respect voor vakmanschap en traditie, is een noodzakelijke voorwaarde voor een vernieuwing en bevrijding van de kant. Een evolutie van kunstambacht naar volwaardige kunsttak, is nog maar pas mogelijk ge

worden. Tegenwoordig is kant méér dan een hobby of een nostalgische bezigheid voor oudere mensen.

Kantwerksters beperken zich niet meer tot het reproduceren van oude patronen, maar kunnen zich ongedwongen creatief uitleven.

Kant is een wereldwijde kunstexpressie geworden, met een hedendaagse stijl.

2 Kantfabrikant

Fabrikant in onze huidige terminologie doet ons denken aan:

- Een fabriek: had hij niet, wél een winkel en een werkkamer.

Deze laatste bevatte zijn ronde werktafel op wieltjes, die ook uitgelengd kon worden. Voor zijn grote ronde werkstukken had hij ook een ongevoonde grote passer. Langs de muren waren rekken waarop zijn patronen lagen, geklasseerd volgens nummer, motief en bestemming.

- Een grote productie: had hij wel.

Zelf produceerde hij enorme hoeveelheden kanttekeningen voor woninginrichting (kasten, zetels, gordijnen), voor kledij, waaronder een zeer grote hoeveelheid bestemd voor religieuze gewaden, ook voor tafellinnen, voor zakdoeken en heel waarschijnlijk ook kleine snuisterijen voor kerkelijke doeleinden.

Tussen zijn patronen zit er heel weinig stropkant of werken in rococo. Zijn specialiteiten waren vooral Russische kant, grof bloemwerk, Brugse Duchesse en Cluny.

- Veel personeel: had hij ook.

Dit waren de thuiswerkende vrouwen uit Lichtervelde en omstreken. Ook in Ruddervoorde ging hij werken ophalen. De werksters uit Lichtervelde kwamen de zondagvoormiddag, voor of na de mis, zelf hun werk bij hem afleveren, thuis in de Marktstraat. Zij werden er door Aimé of zijn vrouw, getrakteerd op koffie met boterkoeken.

- Een productmanager: dat was hijzelf.

Het ontwerpen van modellen deed hij zelf, ook deze op maat en op aanvraag, zoals bij een kleermaker.

Zijn productieproces was als volgt:

Deze vriendelijke dame in de voordeur van de winkel aan de Marktstraat, 16 verwelkomde zowel klant als leverancier.

- Zijn originele tekeningen voerde hij uit op kalk- of patroonpapier.
- Met behulp van dit origineel maakte hij doorslagen t.t.z. hij dubbelde deze patronen door er karton (meestal 2 stuks) onder te leggen en ze vervolgens door te prikken.
- Op zijn tekeningen vinden we voor het merendeel een code terug zoals bv. EOS, BEOS, AOSS, AAOSS, ATS, AATOS enz. Dit soort aanwijzingen is er echter niet altijd geweest. Op een eerste nazicht zou dit pas vanaf 1935 gebeurd zijn. Dat deze code te maken heeft met de kost- of verkoopprijs staat wel vast. De code moet echter nog gekraakt worden!

In de loop van de jaren kwamen er op de patronen ook meer en meer instructies voor de kantwerksters, zoals bijvoorbeeld op een rond patroon voor Brugse Duchesse staan volgende vermeldingen:

Bovenaan: "Schoon volwerken - overal ronde vulling met garen 60 of 70 wit katoen"

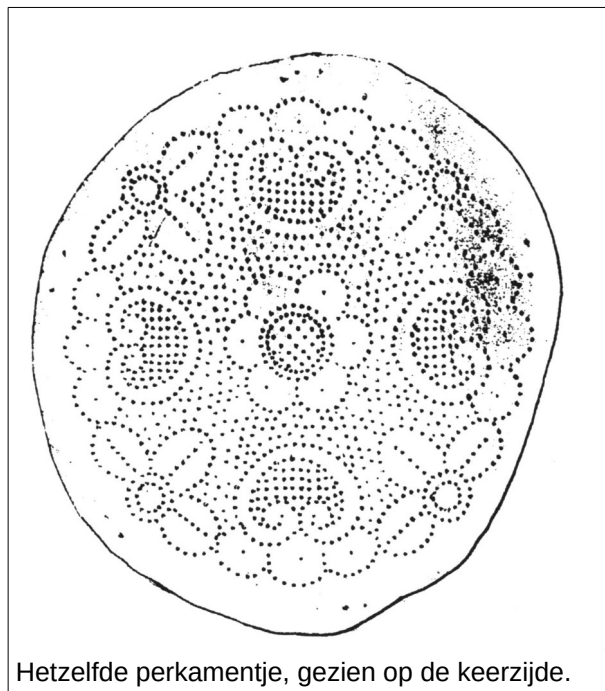
Onderaan: ATS à ATOS

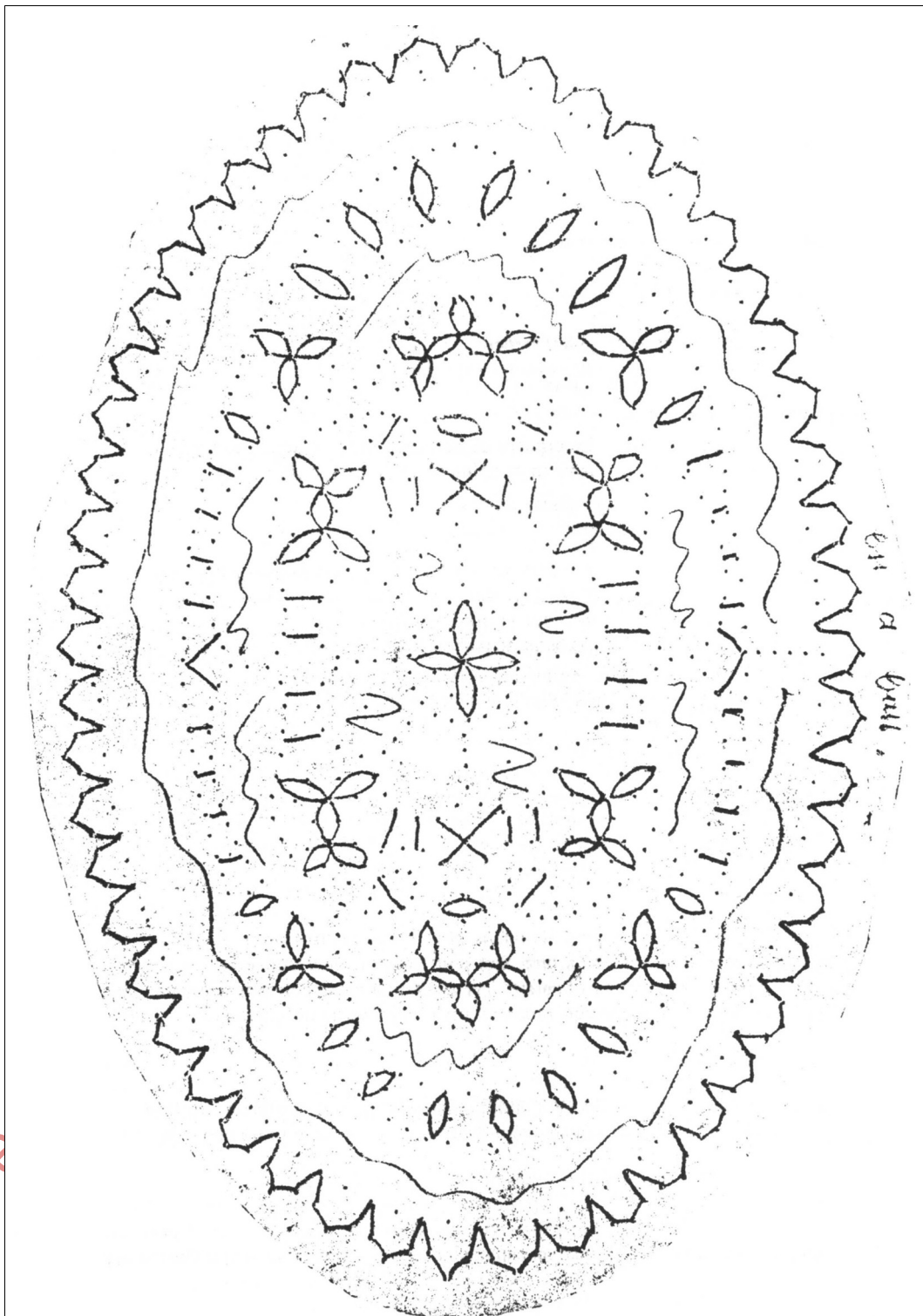
45 x 45

serie 1234

Op zijrand: 4 fraissiens voor rond

4 stuks

Fransijntje, voorzijde, met werkaanduidingen voor de speldewerkster (dergelijk perkamentje werd door de kantwerksters in onze streek ook "Partemientje" genoemd). Op dit stuk (gepikt patroon op bruin karton) ontbreekt de datum.

De kwaliteit van zijn afgewerkte producten werd geleverd door zijn werksters. Hij diende dus goed te weten wie in staat was een zeer fijne tekening uit te voeren en wie beter de grovere vervaardigde.

Hier staan we voor een raadsel:

Hoe heeft hij die ervaring kunnen opdoen als zoon van een smid? Heeft hij voor 1925 (dit is tot hiertoe de vroegste datum terug gevonden op zijn tekeningen) in dienstverband gewerkt bij een kantfabrikant, was hij een vertegenwoordiger van kantproducten?

De kinderen kunnen deze vragen niet beantwoorden, maar beamen eenparig dat hun vader een zeer begaafd man was op tekengebied. Maar toch, dit tekentalent alleen maakt nog geen kantfabrikant. Met nog wat geduldig zoeken zal men misschien binnen afzienbare tijd dit geheim kunnen ontraadselen.

- Een salesmanager was hijzelf.

Zoals we reeds zagen, trok hij voor de verkoop van zijn kanten zelf op pad.

En dat hij een succesvol zakenman was, valt niet te betwijfelen: zijn grote productie van tekeningen alleen al bewijst dat er veel vraag was naar zijn kanten. De resultaten liegen er niet om.

Omstreeks de jaren '30 kon hij zich als vader van 5 kinderen, de bouw van een nieuw huis permitteren. Eén voor die tijd een "ruime" woning met een niet alledaagse gevel. Zich een auto aanschaffen kort na de oorlog is ook niet niks! Hij was dus zeker wat we toen noemden een welstellende burger.

- Een boekhouder: hijzelf, zijn vrouw?

Op dit punt wordt in het ongewisse getast. Nota's of facturen zijn er blijkbaar niet meer en de kinderen kunnen evenmin uitleg verschaffen.

3 Kanttentoonstelling

Uit de rede van mevrouw de Schepen van Cultuur van Kortrijk, uitgesproken ter gelegenheid van de "Kanttentoonstelling Aimé Lefever" te Kortrijk:

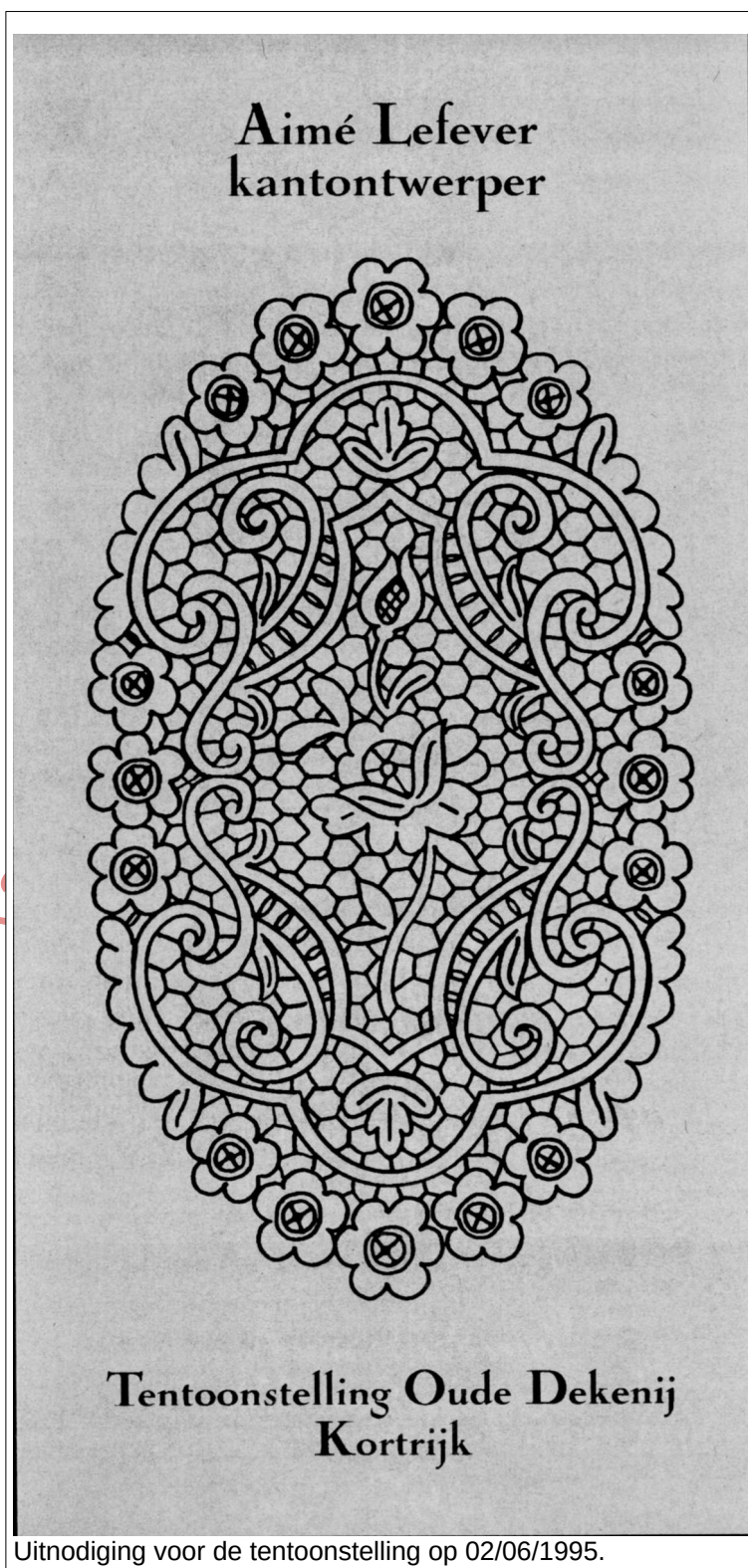
"De tentoonstelling die wij vandaag openen is om twee redenen interessant:

Ten eerste is er het artistiek aspect. Wij kunnen hier, een zeer gevarieerde en fijne selectie ontwerpen bewonderen van een pionier op dat gebied. De efficiënte schoonheid van zijn tekeningen en de verschillende kleinere en grotere kantwerkjes zijn een lust voor het oog.

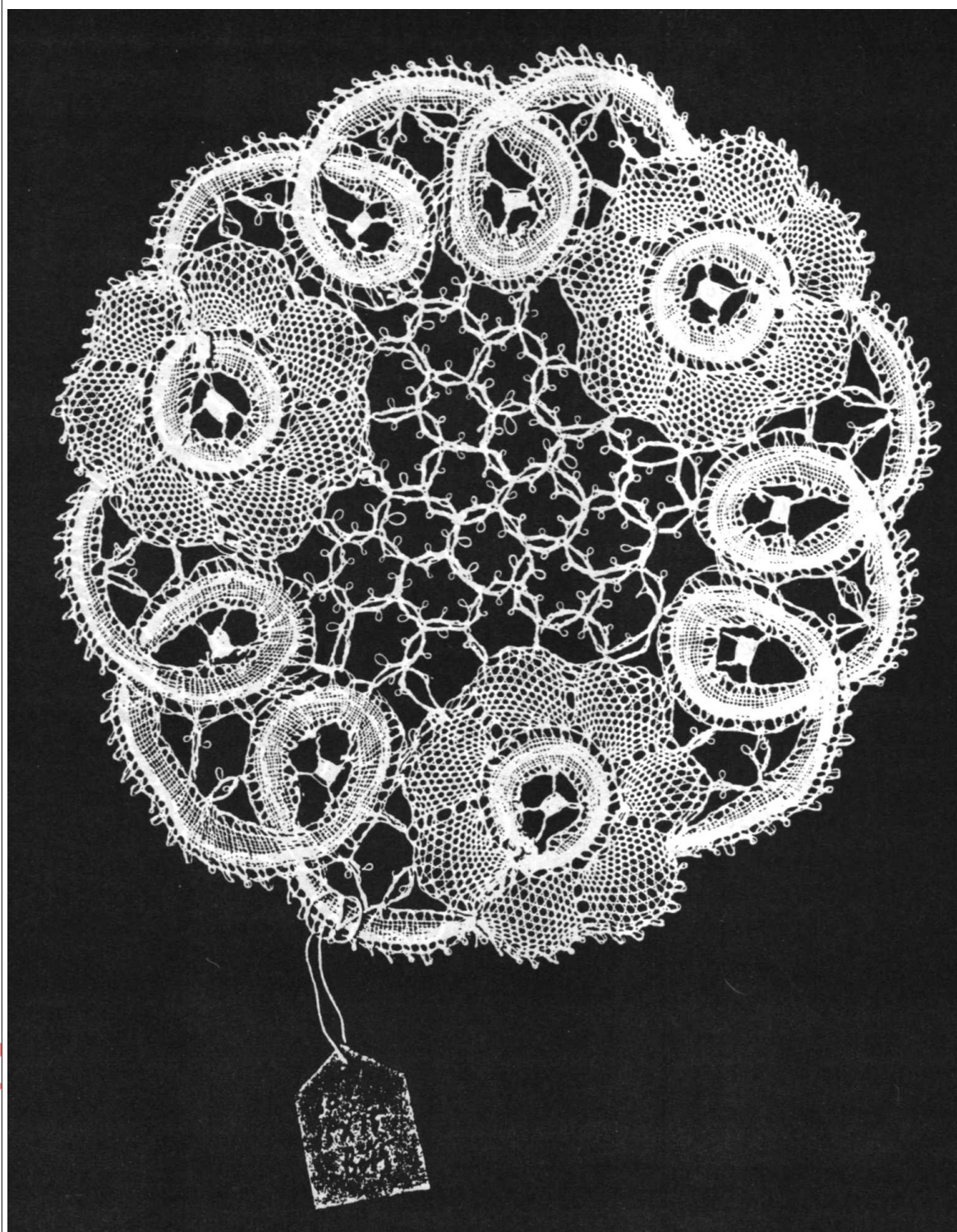
Een ander aspect dat deze tentoonstelling zo boeiend maakt, is het sociale aspect, dat we, als het ware tussen de regels door kunnen lezen. Hier ontdekken we een manier van werken, een arbeidsvorm die wij ons nu nog maar moeilijk kunnen voorstellen. De intensiteit van het werk, de band tussen de mens en het product dat hij aflevert, zijn omstandigheden die tegenwoordig niet meer bestaan.

Merkwaardig genoeg is de sociale betekenis van het kantwerk niet helemaal verdwenen, maar op een totaal andere manier nog steeds aanwezig. Als we zien hoe oudere en jongere mensen, uit totaal verschillende milieus, bij elkaar komen om te ontwerpen en om deze uit te voeren, om ideeën te wisselen en elkaar kleine finesses en knepen bijbrengen, dan kunnen wij daar niet zomaar aan voorbijgaan.

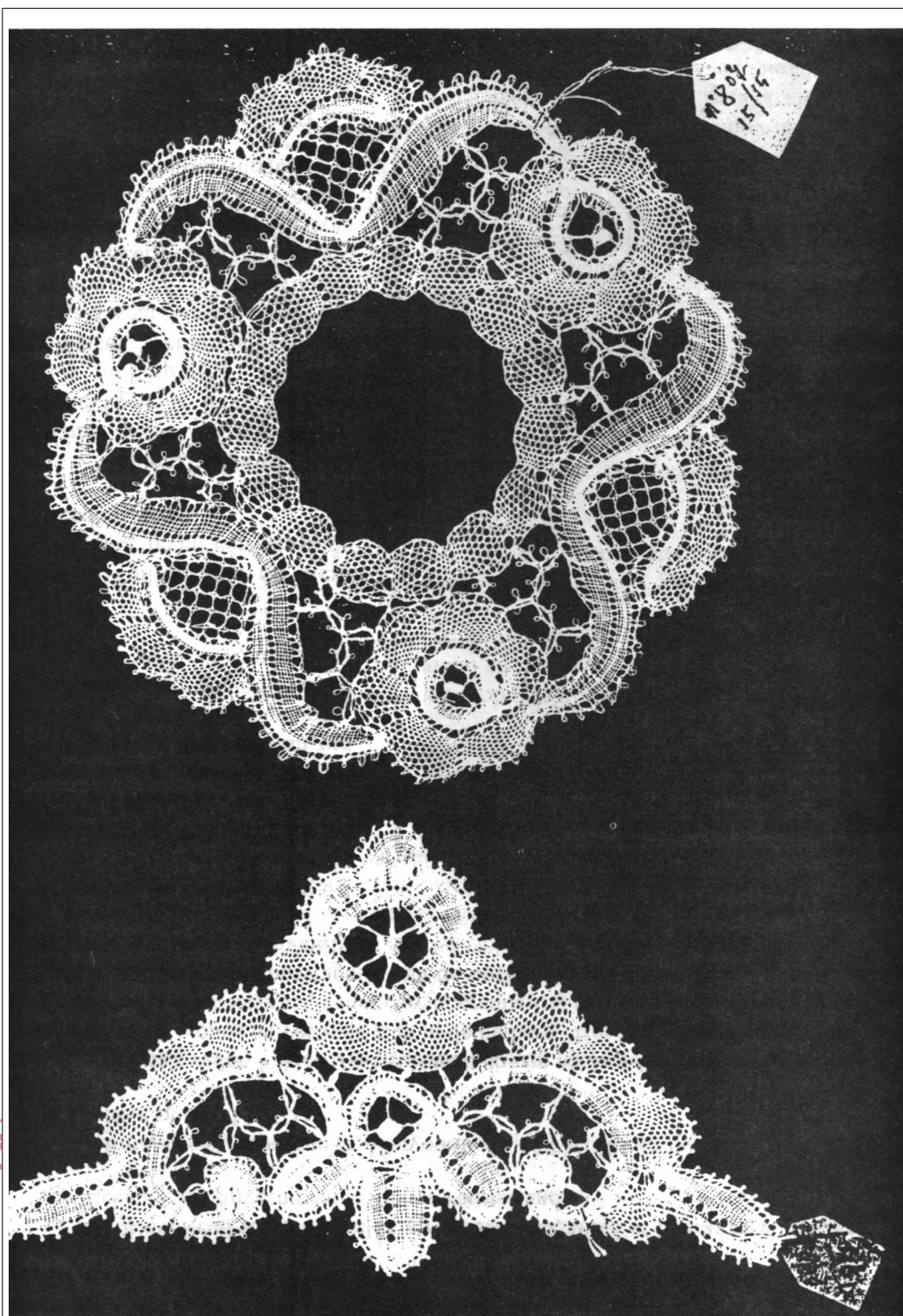
Het gaat hier allemaal om mensen met dezelfde boeiende bezigheid, en die er de tijd voor over hebben om iets kunstigs te maken. Mensen die elkaar zo leren kennen dat ze begrip opbrengen voor elkaars problemen en zorgen, en die lief en leed met elkaar delen.

Op die manier heeft kant stellig opnieuw een sociale rol te vervullen in onze maatschappij."

Kant, ontworpen door Aimé Lefever ...

... en gerealiseerd door Lichterveldse kantwerksters.

4 Levensloop

Aimé Lefever werd geboren te Beveren-Roeselare op 01/10/1885.

Hij overleed te Lichtervelde op 26/09/1960, werd er begraven en bijgezet in de familiekerk bij zijn echtgenote Emma Vansteelandt.

Emma was geboren te Ruddervoorde op 14/03/1889 en overleed in het ziekenhuis te Torhout op 14 /11/1951.

Emma's vader, Viktor Vansteelan(d)t, kwam na de geboorte van zijn kinderen naar Lichtervelde wonen en vestigde zich in de herberg "Het Schildenken" op de hoek van de Damplas- en Kasteelstraat; een kleine boerennering met café en bolletra. Hij verdiende er ook zijn brood als boswachter van de bossen ten noorden van zijn woonplaats, genoemd de bossen van 't Veld.

Het was in dit gezin dat de jonge Aimé Lefever zijn toekomstige echtgenote vond als een naastige speldewerkster. En ... Aimé had belangstelling voor het werk van zijn "liefje" en volgde bewonderend de vlugge vingertjes en de heen en weer vliegende klosjes.

Wellicht zou dit werk zijn later leven een bepaalde wending geven.

Eenmaal gehuwd, vond Aimé werk bij de firma Jonckheere te Beveren, later ook in Péruwelz. In beide plaatsen werden sjezen gemaakt waar Aimé als bedreven stielman en met bewonderenswaardig vaste hand zorgde voor de versiering. Hij was vooral knap in het aanbrengen van lijnversiering (filetjes).

Bij het begin van het autocartoerisme kocht hij samen met zijn broer Marcel een van de eerste autocars.

Aimé schilderde hem en bracht voor

de eerste maal "Reizen Lefever" aan. Dit was inderdaad de basis van het nu nog bestaande autocarbedrijf Lefever. Broer Marcel overleed echter vrij vroeg. Aimé had intussen

Aimé Lefever en Emma Vansteelandt

reeds een eigen bloeiende zaak, zodat hij zich uit het autocarbedrijf terug trok. De kleinkinderen van Marcel runnen thans het bedrijf.

4 november 1915 was de dag van het huwelijk van Emma en Aimé. Ze vestigden zich eerst te Lichtervelde, dan in Ruddervoorde en tenslotte terug te Lichtervelde. Ze oefenden een zelfstandig beroep uit; verkochten textiel, alcoholische dranken en kruidenierswaren, en daarnaast werd, zoals we hoger zagen, een bloeiende “kantzaak” opgebouwd.

In de dertiger jaren lieten ze zich in de Marktstraat (thans nr. 16) een goed ogend handelshuis bouwen. Het gezin werd gezegend met vijf kinderen: Laura, van 1917, Noémi van 1920, Laurent van 1923, Denise van 1926 en Mariette van 1929.

Wanneer vader Aimé eind 1960 overlijdt, zal zijn zoon Laurent, intussen gehuwd met Paula Descheemaeker, het kantbedrijf verder uitbaten; echter voor niet lang want Laurent overlijdt vrij vroeg, nl. op 12/08/1970. Daar de weduwe, als gevolg van een verkeersongeval, 100% invalide was en zijn drie kinderen nog onmondig waren, viel de kanthandel en wat erbij hoorde voorgoed stil.

